

Őszi utazás az északi fény nyomában

A legtöbb amatőrcsillagász nagy-nagy álma, hogy egyszer saját szemével is megpillanthassa a sarki fényt. Hazánk fekvése azonban nem kedvez a jelenség megfigyelésének, így csak nagyon ritkán és keveseknek adatik meg a lehetőség, hogy valóban észlelhessék e fantasztikus természeti tüneményt. A gyenge napaktivitás időszakai miatt – eltekintve az októberi váratlan napkitörésektől – a sarki fény észlelésének esélye hónapról hónapra csökken. Azok számára, akik nem tudnak, vagy nem akarnak várni a következő maximumig, a messzi északra való utazás jelenthet megoldást.

Skandinávia, ezen belül is az Északi-sarkkör vidéke nem igazán divatos úti cél az átlagos anyagi körülményekkel megáldott magyar turisták körében. Csillagászati szempontból rengeteg lehetőséget kínálnak az északi országok is: nem szükséges relatíve messze északra (ti. az Európa legészakibb pontját jelentő Nordkappra) utazni ahhoz, hogy akár az éjféλι nap jelenségét, akár a sarki fényt (előbbit biztosan, utóbbit nagy valószínűséggel) megfigyelhessük. A hőmérséklettel kapcsolatos hírek is sokakat visszariasztanak, a tévhittel ellentétben azonban az Északi-sarkkör vidékén a hőmérséklet nyáron a +25 fokot is elérheti. A tél persze meglehetősen hideg, de csillagászati szempontból igazán a nyári és az őszi időszak fontos: előbbit az éjféλι nap, utóbbit a sarki fény megfigyelésére legalkalmasabb időpontot jelenti.

Az átlagos anyagi helyzetben lévő magyar utazó számára nem könnyű az ilyen hosszú utak finanszírozása. Éppen ezért nagyon örültem annak, hogy utolsó éves közgazdász hallgatóként lehetőségem volt megpályázni az EU Erasmus-programját. Ez az ún. diákcsereprogram lehetőséget biztosít arra, hogy egy félév erejéig külföldön tanulhasson pályázó, illetve megfelelő tanulmányi eredményt felmutató magyar diák. Ilyen lehetőség ritkán kínálkozik, így rövid gondolkodás után a jóléti rendszeréről és északi fényeiről híres Skandináviát, ezen belül is a közép-svédországi Karlstad városát céloztam meg. Rám mosolygott a szerencse, májusban örömteli hírt kaptam: augusztus közepén csomagolhatok, irány Észak! A bőröndben a legfontosabbak mellett (télikabát, sapka, kesztyű) természetesen az amatőrcsillagász számára elmaradhatatlan 10x50-es binokli is helyet kapott...

Svédországban barátságos és nyugodt emberek, gyönyörű épületek, egy modern egyetem és egy jóval zenitközelebb Sarkcsillag fogadott. A tanulmányaimnak otthont adó 80 ezres Karlstad városa a Vänern-tó északi partján fekszik, csodálatos, festői környezetben. Az egész ország legszebb területének mondott Värmland megye székhelyén azonban október közepéig semmiféle sarki fény jelenséget nem észleltem. Nem kellett hosszabb rábeszélés ahhoz, hogy néhány külföldi évfolyamtársammal elhatározzuk, legkésőbb október végéig meglátogatjuk az Északi-sarkkör vidékét, ahol a gyönyörű táj mellett a sarki fény megpillantására is nagyobb esély van.

A szükséges információk beszerzése után az utazás időpontjaként október közepét jelöltük meg: egyrészt a sarki fény észlelése ekkor a legvalószínűbb, ugyanakkor a nappalok még nem elviselhetetlenül rövidek ahhoz, hogy kirándulni lehessen. Hármas úticélt tűztünk ki: elsőként az ércbányáiról és a közeli űrközpontról híres lappföldi Kiruna, majd a gyönyörű hegyvidéki Abisko Nemzeti Park, végül a norvégiai Narvik kikötővárosának meglátogatásáról döntöttünk.

Október 17-én este indultunk Karlstadból Örebroba, hogy az ezt követő 19 órás vonatút után másnap délután Kirunába érkezhessünk. Sajnos az űrkutatási központ betervezett látogatása elmaradt, mivel aznapra már nem volt lehetőség további csoportok fogadására. Így gyorsan módosítottuk útitervünket: a beszűkült kirunai hétvégi lehetőségek miatt már másnap reggel továbbindultunk Abiskóba.

Az első hó – hasonlóan Európa többi országához – ezen a napon kezdett el esni. Mindazonáltal az éjszakai égbolton itt-ott sikerült felfedezni tiszta területeket. Szállásunkon szerencsére északi fekvésű ablakok voltak, így minden órában ellenőrizni tudtam, látható-e sarki fény. Hajnali öt óra felé gyanús jelenségre lettem figyelmes, riasztottam társaimat, és már rohantunk is ki a szálló udvarára. Ekkor pillantottam meg életem első – ekkor még nem tudtam, hogy nem is az utolsó – sarki fényét. A felhőresekén keresztül éppen hogy csak látni lehetett, hogy a zöldesfehér-zöldessárga fényszalag lassan mozog az égbolton. A jelenség azonban nem tartott sokáig, és nem is volt olyan látványos, hogy a mínusz tíz fok ne kergessen vissza bennünket rövid időn belül a jó meleg ágyba.



A látványos sarki fény jelenséget nagy valószínűséggel az október 18-i nagy napkitörés okozta (a SOHO felvételei)

Másnap kora reggel indultunk az Abisko Turistaállomásra, ahol harminc centis hó és gyönyörű, hegyvidéki táj várt minket. A betervezett kirándulással igyekeznünk kellett, mert Abiskóban október közepén délután 4 óra után már sötétedik (decemberben pedig már fel sem kel a Nap, hogy több mint egy hónapra átadja helyét a folyamatos sötétségnek). A hóban megtett négy kilométeres túra után estefelé a kellemes turisztaszálláson melegedtünk, amikor az ablakon kipillantva az égen egyszer csak gyanús foltokra lettem figyelmes. Három percen belül már kinn is voltunk az udvaron. Fantasztikus látvány fogadott: észak-dél irányban hosszanti csíkokban fényes, zöldessárga, hihetetlen erős fényszalagok borították az égbolton. Hol lassan, hol gyorsabban mozogtak ide-oda, és látványos felfényléseket produkáltak. Kihasználva a technika adta lehetőségeket, két digitális fényképezőgéppel is nekiláttunk felvételek készítésének. Az első néhány sikertelen fotó után egyre jobb és jobb minőségű

fényképeket sikerült készíteni. Számomra igen meglepő volt, hogy a digitális technika képes ilyen profi és élethű csillagászati felvételek készítésére (korlátja a maximum 15 másodperces expozíció, ami azonban ebben az esetben eléggnek bizonyult).

A két órán keresztül megfigyelhető csodaszép jelenséget a hideg miatt kénytelenek voltunk kétszer is megszakítani (egy-egy forró tea erejéig). A tea mellett legtöbbször persze a lelkesedés is fűtötte: teljesült a vágyunk, láttuk a sarki fényt, nem is akármilyet! A gyenge napfolttevékenység idején hosszú idő után éppen ezen a hétvégén szánta rá magát központi csillagunk egy nagy napkitörésre: ezen a kiránduláson minden összejött, ami nem volt tervezhető: az úrbéli és a földi időjárás is minket segített. A csillagok vakítottak, ami egy rögtönzött csillagkép-bemutatóra is lehetőséget adott. Emellett sokan a sarki fény kialakulásának mikéntjére is kíváncsiak voltak, így a tízfős társaság számára egy rövid kis előadást is tarthattam az ég alatt – angolul.

Az este nyolctól tízig tartó jelenség mellett két másik említésre méltó, magyar amatőrcsillagász számára furcsa jelenséget is megfigyelhettünk: a 40%-os fázisban lévő, le nem nyugvó, a havas hegyek csúcsait súroló Holdat, illetve a szinte a zenitben tartózkodó Sarkcsillagot.

Minden jónak vége szakad egyszer, tíz óra után már nem volt miért az ég alatt fagyoskodni. Nyugovóra tértünk, hogy másnap délelőtt ismét megtehessünk egy nagy kirándulást a környéken. Ezúttal a nemzeti park egy jeges-havas vízese volt a cél. A csodálatos lappföldi tájon keresztül vezető 8 kilométeres túra után délután újra vonatra ültünk, hogy kirándulásunk utolsó állomásához, a norvégiai Narvik kikötőjébe érkezhessünk. Csodálatos hegyes-völgyes tájakon keresztül vezetett a vonatút, amely talán Európa egyik legszebb vasúti vonala. A 4 óra után nyugvó nap rózsaszínes-lilás fénye hosszú ideig megvilágította a havas hegycsúcsokat, amelyek így szintén rózsás színben tündököltek. Este fél 8-kor értünk a második világháborúban ismertté vált kikötővárosba. Röviddel a szállás elfoglalása után a természet újra megajándékozott bennünket a sarki fény élményével. Bár a világnak az északi „végén” tartózkodtunk, azonban a fényzenyvezés itt is ugyanolyan problémákat jelent, mint Európa többi országában. A sötét hegyekben minden bizonnyal látványos jelenség így csak tompítottan volt megfigyelhető: mindenesetre, ez is sarki fény volt!

Három nap, három sarki fény: azt gondoltuk, tovább ez már nem tetézhető. A másnap esti tiszta égbolt azonban rácsfolt vélekedésünkre: a vonatúton hazafelé, az esti szürkületben még egyszer, ha halványan is, de búcsúzóul még megmutatta magát ez a csodaszép égi tünemény.

Azt hiszem, ettől többet nem várhat az ember egy ilyen kirándulástól. Csodálatos érzésekkel tértünk haza, és most újra várnak bennünket a szürke hétköznapok. Az emlék azonban még sokáig megmarad, és megerősít abban, hogy a messzi északra legalább még egyszer el fogok látogatni!

BALATON LÁSZLÓ

A jelenségről készült képek megtekinthetők az MCSE Kiskun Csoport honlapján (<http://kiskun.mcse.hu>), a Képgaléria menüpontban. Az utazás részleteivel kapcsolatban minden kedves érdeklődő számára szívesen állok rendelkezésre (e-mail: balaton_laszlo@freemail.hu).